

‘નિયમસાર’ ૯૮મી ગાથા, એની ટીકા. ટીકાની એક-બે લીટી તો આવી ગઈ છે. ‘શુભાશુભ મનવચનકાયાસંબંધી...’ મન-વચન અને કાયા, એના સંબંધી જેટલા શુભાશુભ યોગ થાય. કંપન-જોગ થાય, એને અહીં કર્મ કહેવાય. કર્મ એટલે કાર્ય. એનાથી ‘પ્રકૃતિબંધ અને પ્રદેશબંધ થાય છે;...’ આત્મામાં મન, વચન અને કાયા એ તો જડ પર છે અને એના સંબંધમાં જે યોગનું કંપન થાય, એ પ્રદેશ અને પ્રકૃતિબંધનું કારણ છે. આગળ કહેશે કે માટે તે હેય છે. અને ‘ચાર કષાયોથી સ્થિતિબંધ અને અનુભાગબંધ થાય છે;...’ ચારકષાય-ક્રોધ, માન, માયા, લોભ. રાગના બે પ્રકાર : માયા અને લોભ, દ્વેષના બે પ્રકાર : ક્રોધ અને માન. લોભ છે એ રાગ છે. ચાહે તો પ્રશસ્તરાગ હોય કે અપ્રશસ્ત. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર સંબંધીનો રાગ હોય કે સ્ત્રી, કુટુંબ સંબંધીનો રાગ હોય એ અશુભ છે અને આ શુભ છે. એ બે કર્મની સ્થિતિ અને અનુભાગનું કારણ છે. આહાહા..! છે?

‘ચાર કષાયોથી...’ શુભ હોય કે અશુભ હોય, એનાથી કર્મમાં ‘સ્થિતિબંધ...’ પડે અને ‘અનુભાગબંધ થાય છે; આ ચાર બંધો રહિત...’ આત્મા ચાર બંધથી રહિત છે. જે એનું દ્રવ્યસ્વરૂપ, તત્ત્વસત્તા જે છે, એનું ત્રિકાળી તત્ત્વ હોવાપણું જે છે તે તો અબંધ છે. દ્રવ્યસ્વભાવ જે ત્રિકાળી સત્તા, અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતઆનંદ આદિ, અનંતગુણ સંપન્ન જે દ્રવ્યની સત્તાનું અસ્તિત્વ છે, એ દ્રવ્ય તો ત્રિકાળ શુદ્ધ અને નિરાવરણ છે. એ બંધરહિત છે. વસ્તુ છે એ બંધરહિત છે અને સમ્યગ્દર્શનનો વિષય પણ બંધરહિત છે. આહાહા..!

‘જો પરસદિ અપ્પાણં અબદ્ધપુદ્ગં’ જે કોઈ આ આત્માને અબદ્ધ સ્પષ્ટ દેખે, બંધનથી કોઈ પ્રકૃતિ અને સ્થિતિ અનુભાગ, કે ...થી પ્રકૃતિ અને પ્રદેશ કોઈપણ બંધ એ સ્વરૂપમાં છે નહિ. એવું એનું ત્રિકાળી જ્ઞાયક અબંધસ્વરૂપ જે દેખે તેણે જૈનશાસનને દેખ્યું. આહાહા..! જોડે રાગ અને કષાય. રાગ કહો કે કષાય કહો, રાગના ભાગ માયા અને લોભ. દ્વેષનો

ક્રોધ અને માન. એ કષાયથી સ્થિતિ ને રસ પડે, એ કષાય ચાહે તો શુભ હોય કે અશુભ હોય, પણ એ બંધથી તો રહિત આત્મા છે. દ્રવ્યબંધથી તો રહિત છે. દ્રવ્યબંધ એટલે આઠકર્મબંધની પ્રકૃતિ. જડ, અચેતન એનાથી તો પ્રભુ અંદર અબદ્ધ છે. એ અજીવના સંબંધમાં આવ્યો પણ નથી. એની પર્યાયમાં જે સ્થિતિ અનુભાગ પડે એ કષાય થાય. શુભ કે અશુભરાગ એ પણ ભાવબંધ છે. એ ભાવબંધથી પણ અબંધસ્વરૂપ ભિન્ન છે. આવી વાતું છે.

એ અબદ્ધસ્વરૂપને જે દેખે છે એટલે કે શ્રદ્ધે છે, એટલે કે એને જાણીને માને છે, તેણે જૈનશાસને જે કહેવું હતું તે માન્યું. એ જૈનશાસન એ છે. ‘પસ્સદિ જિણસાસણં સવ્વં’ આહાહા...! ‘આ ચાર બંધો રહિત સદા...’ સદા શબ્દે ત્રણેકાળ. કોઈ વખતે નિગોદમાં પણ બંધવાળું દ્રવ્ય હતું એમ નથી. એ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય જે દ્રવ્ય છે, એ તો ત્રિકાળ નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. આહાહા...! એને તો બંધની સ્થિતિ અને રસ એમાં કાંઈ છે જ નહિ. એને દયા, દાન અને તીર્થંકરગોત્રનો જે ભાવ છે એ બંધ. એ ભાવ ભાવબંધ છે એ પણ અબંધસ્વરૂપમાં નથી. આહાહા...! આવી ઝીણી વાત છે, ભાઈ!

‘આ ચાર બંધો રહિત સદા...’ સદા કેમ મૂક્યું છે? ત્રિકાળ. મુક્ત થાય ત્યારે નિરુપાધિસ્વરૂપ છે એમ નહિ. એ મુક્ત થાય ત્યારે તો પર્યાયમાં નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. આ તો દ્રવ્યસ્વરૂપ જે છે એ ત્રિકાળ નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. નિરુપાધિસ્વરૂપ છે, તો પર્યાયમાં, અવસ્થામાં નિરુપાધિસ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે. એ પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે. છે તે મળે છે, છે તે પ્રગટે છે. આહાહા...! એવો જે ભગવાન આત્મા. આ ભગવાન આત્મા હોં. ભગવાન થઈ ગયા એ નહિ. અબદ્ધસ્વરૂપ છે. સદાય-ત્રણેકાળે અબદ્ધસ્વરૂપ છે. નિગોદમાં હોય કે તીર્થંકર પ્રકૃતિના ઉદયમાં હોય, પણ ઉદય તો એમને તેરમે ગુણસ્થાને આવે. બંધમાં હોય, તીર્થંકરપ્રકૃતિના બંધમાં હોય, પણ એ વસ્તુ તો ત્રિકાળ અબદ્ધ છે. આહાહા...!

ષોડ્ષકારણભાવનાએ તીર્થંકરગોત્ર બંધાય, એ ભાવબંધથીરહિત વસ્તુ છે. બંધાય છે તે તીર્થંકર પ્રકૃતિ તે જડ છે. પણ એ જે ભાવે નિમિત્તબંધાય છે, તે ભાવ પણ અચેતન છે. તેનાથી સદાય ભિન્ન છે. આહાહા...! હવે અહીં સુધી જાવું માણસને. ઝીણી વાત છે, ભાઈ! પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ એમની આજ્ઞાનું સ્વરૂપ છે એ કોઈ અલૌકિક છે. એવું સર્વજ્ઞ સિવાય ક્યાંય છે નહિ. ક્યાંય છે નહિ. નિષેધ બહુ કરવા જઈએ તો શું થાય? બાકી અસ્તિરૂપે તો આ એકમાં જ છે એ. આહાહા...!

‘સદા નિરુપાધિસ્વરૂપ જે આત્મા...’ હવે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ એમ વિચારે છે, કે એ બંધથી સદા રહિત ‘નિરુપાધિસ્વરૂપ જે આત્મા તે હું છું—’ આહાહા...! છે? ઉપાધિ છે ને? છે એ વ્યવહારમાં જાય. વસ્તુમાં નથી. વસ્તુ ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. અખંડ એક અવિનશ્ચર... આહાહા...! પ્રત્યક્ષપ્રતિભાસમય વસ્તુ પડી છે. કર્મ પારિણામિક શુદ્ધતત્ત્વભાવ નિજદ્રવ્ય, તે સદાય નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. આહાહા...! એ વાત બેસે શી રીતે? દર્શનશુદ્ધિની વાત પહેલી

છે. ચારિત્ર તો પછી. ચારિત્ર તો ચરવું. પણ શેમાં ચરવું? જે ચીજ જ જોઈ નથી, જે ચીજ જાણવામાં આવી નથી. એ ચીજમાં રમવું શી રીતે? રમવું એ ચારિત્ર છે. પણ ચીજ શું છે એ હજી દષ્ટિમાં આવી નથી. તો વસ્તુ એવી છે કે સદા નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. આહાહા...!

એ ‘આત્મા તે હું છું—’ આહાહા...! આ આત્મા તે હું છું. ‘એમ સમ્યગ્જ્ઞાનીએ...’ સમ્યગ્જ્ઞાનીએ ચોથે ગુણસ્થાનથી. કેટલાય વળી સમ્યગ્જ્ઞાન ચોથે ગુણસ્થાને નહિ અને સાતમે ગુણસ્થાને કહે છે. દષ્ટિ ફરી ત્યાં સમ્યગ્જ્ઞાન થયું. ત્યાં ‘સમ્યગ્જ્ઞાનીએ નિરંતર ભાવના કરવી.’ આહાહા...! વચ્ચે ભક્તિનો, પૂજાનો રાગ આવે. પણ એની ભાવના ન કરવી. એને જાણીને હેય જાણવો. અને ભાવના આની કરવી. સમ્યગ્જ્ઞાનીએ, સાચાજ્ઞાનીએ નિરંતર. અંતર પડ્યા વિના. સદા નિરુપાધિસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા, તેની ભાવના—એકાગ્રતા કરવી. આહાહા...! આવો માર્ગ છે. ક્યાં જાવું એને?

ત્રિકાળ નિરુપાધિસ્વરૂપ ભગવાન જેને સ્થિતિરસનો ભાવ જ નથી. જેમાં વિકલ્પભાવ તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એવો ભાવ, એ ભાવ ભાવબંધ છે એનાથી પણ રહિત એ નિરુપાધિસ્વરૂપ છે. આહાહા...! એવું સદા નિરુપાધિસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા, તેને ધર્મીજીવે, સમ્યગ્જ્ઞાની જીવે આ ‘નિરંતર ભાવના કરવી.’ કે આ નિરુપાધિસ્વરૂપ છે તે હું છું. ઉપાધિ, રાગાદિ આવે તે હું નહિ. આહાહા...! વ્યવહારત્ત્રયનો રાગ આવે, એને કથનમાત્ર—કહેવામાત્ર કહેવામાં આવે છે. એ વસ્તુ હું નહિ. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધાનો રાગ, પંચમહાવ્રતનો રાગ એ હું નહિ. ‘એમ સમ્યગ્જ્ઞાનીએ નિરંતર ભાવના કરવી.’ આહાહા...!

સવારમાં ઓલું આવ્યું હતું. ષટ્કારકમાં ભેદ અને નિત્ય-અનિત્ય ધર્મના ભેદ અને જ્ઞાનદર્શન આદિ ગુણમાં ભેદ. એ અર્થકાર-ટીકાકાર ‘રાજમલ’ કરે છે એ તો કથનમાત્ર—વચનમાત્ર છે. વસ્તુમાં કાંઈ એ ભેદ છે નહિ. વ્યવહારનયને ઉપ ગાથામાં કથનમાત્ર કહ્યું હતું ને? એમ અહીંયાં કથનમાત્ર કહ્યું છે. આહાહા...! એ તો કથનમાત્ર ભેદ છે. વસ્તુ તો અખંડઆનંદ પ્રભુ! ષટ્કારકના ભેદ વિકારથી તો ભિન્ન, ધર્મ જે કહેવાય અસ્તિત્વપાશું એનાથી તો ભિન્ન, પણ નિર્મળપર્યાયના ષટ્કારકો, નિર્મળ વીતરાગી ધર્મની દશા એ નિર્મળ કર્તાકર્મ આદિ જે પર્યાય એનાથી પણ પ્રભુ તો ભિન્ન છે. આહાહા...! કેમ કે દ્રવ્યસ્વભાવ સમ્યગ્દર્શનનો જે વિષય છે, એમાં સમ્યગ્દર્શન પર્યાય વિષયમાં નથી. સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય પણ સમ્યગ્દર્શનના વિષયમાં નથી. આહાહા...! આવું આકરું પડે. શું થાય? અનાદિથી જે બીજે માર્ગે ચડી જાય. અનાદિથી બીજે માર્ગે ચડી ગયો. રસ્તો પડ્યો રહ્યો. વીતરાગપંથ જે છે એ પડ્યો રહ્યો. વીતરાગભાવે અંદરમાં જવાય એ પંથ પડ્યો રહ્યો. રાગ, પુણ્ય, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, એવા ભાવે આ થશે એમ માનીને ત્યાં રોકાઈ ગયો. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે, ‘સદા નિરુપાધિસ્વરૂપ જે આત્મા...’ એ જ આત્મા. એમ. એ આત્મા જ એ છે. બાકી ઉપાધિ આદિ રાગ-દ્વેષ અને પુણ્યતત્ત્વ, ભાવતત્ત્વ ભિન્નતત્ત્વ છે. આહાહા...!

એ ‘આત્મા તે હું છું—’ આહાહા...! ‘એમ...’ ધર્મી. ધર્મની શરૂઆત કરનારાએ, ‘સમ્યગ્જ્ઞાનીએ...’ ધર્મીજીવ કહો કે સમ્યગ્જ્ઞાની કહો. એમ નહિ કે સમ્યગ્જ્ઞાન એટલે કોઈ ચીજ ઊંચા સમ્યગ્જ્ઞાની એટલે સાતમે, આઠમે ગુણસ્થાને ઊંચે. ધર્મ ચોથે હોય અને સમ્યગ્જ્ઞાન સાતમે હોય, એમ નથી. ધર્મ અને સમ્યગ્જ્ઞાન બધું એક જ સમયે ત્યાં ચોથેગુણસ્થાને છે. આહાહા...! ‘એમ સમ્યગ્જ્ઞાનીએ નિરંતર ભાવના કરવી.’ ભાવનાનો અર્થ વિકલ્પ નથી. ભાવનાનો અર્થ કર્યો ને ઓલો શ્રાવકનું આવે છે ને?

‘પ્રવચનસાર’માં ‘જયસેનાચાર્ય’ની ટીકામાં શ્રાવક-સમકિતી સામાયિક કરે, ત્યારે એને શુદ્ધોપયોગ આવી જાય છે. ઓલો શુદ્ધોપયોગ આવે ત્યારે એને અલ્પ શુદ્ધોપયોગની ભાવના એમ શબ્દ પડ્યો છે. ભાવના શબ્દે વિકલ્પ અને ચિંતા નહિ. શુદ્ધોપયોગની એકાગ્રતા આવી જાય છે. તો સામાયિકમાં ગૃહસ્થને બે કષાયનો અભાવ તો નિરંતર વર્તે છે. આહાહા...! સમ્યગ્દર્શન અને જેને સાચા શ્રાવક કહીએ, એને બે કષાયનો તો નિરંતર અભાવ વર્તે છે. અને તેથી તો તેમાં એને... આહાહા...! નિરંતર એકાગ્રતા તો એટલી વર્તે જ છે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો અંશ, ત્યાં નિર્મળ શુદ્ધ નિરુપાધિપદાર્થ વિષે વર્તે છે. એમ નહિ કે એ બધું સાતમે ગુણસ્થાને હોય અને ફલાણે હોય. આહાહા...! આવી વાતું છે.

શ્લોક-૧૩૩

(મંદાક્રાંતા)

પ્રેક્ષાવદ્ધિઃ સહજપરમાનંદચિદ્રૂપમેકં
સંગ્રાહ્યં તૈર્નિરુપમમિદં મુક્તિસામ્રાજ્યમૂલમ્ ।
તસ્માદુચ્ચૈસ્ત્વમપિ ચ સખે મદ્વચઃસારમસ્મિન્
શ્રુત્વા શીઘ્રં કુરુ તવ મતિં ચિચ્વમત્કારમાત્રે ॥૧૩૩॥

[હવે આ ૯૮મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]

[શ્લોકાર્થ :-] જે મુક્તિસામ્રાજ્યનું મૂળ છે એવા આ નિરુપમ, સહજપરમાનંદવાળા ચિદ્રૂપને (-ચૈતન્યના સ્વરૂપને) એકને ડાહ્યા પુરુષોએ સમ્યક્ પ્રકારે ગ્રહવું યોગ્ય છે; તેથી, હે મિત્ર ! તું પણ મારા ઉપદેશના સારને સાંભળીને, તુરત જ ઉગ્રપણે આ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર પ્રત્યે તારું વલણ કર. ૧૩૩.

શ્લોક-૧૩૩ ઉપર પ્રવચન

‘હવે આ ૯૮મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]’
આ તો ટીકા હતી. હવે શ્લોક છે.

પ્રેક્ષાવદ્ધિઃ સહજપરમાનંદચિદ્રૂપમેકં
સંગ્રાહ્યં તૈર્નિરુપમમિદં મુક્તિસામ્રાજ્યમૂલમ્ ।
તસ્માદુચ્ચૈસ્ત્વમપિ ચ સખે મદ્વચઃસારમસ્મિન્
શ્રુત્વા શીઘ્રં કુરુ તવ મતિં ચિચ્વમત્કારમાત્રે ॥૧૩૩ ॥

આહાહા...! આ ‘સખે’ માટે જોયું, ભાઈ! આમાં ‘સખે’ શબ્દ આવ્યો છે ને? એ માટે ભાવપાહુડમાં ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ ભાષામાં હે મહાજસ! હે મહામુનિવર! એમ ભાષામાં છે. આહાહા...! બાપુ! પૂર્વે દ્રવ્યલિંગધારણ કરી. દિગંબર સાધુ થયો. દ્રવ્યલિંગ અઠવાવીસમુળગુણ પાળ્યા, પણ પછી મરીને ચારગતિમાં રખડ્યો, બાપુ! તે દ્રવ્યલિંગ ધારણ કર્યા પછી જન્મ-મરણ કર્યા વિના એક જગ્યા ખાલી નથી રાખી. એટલીવાર તે સાધુપણના દ્રવ્યલિંગ ધારણ કર્યા છે. આહાહા...! ‘અષ્ટપાહુડ’ ભાવપાહુડમાં હે મહાજસ! એમ શબ્દ પડ્યો છે. હે મુનિવર! હે મહાજસ! આહાહા...! હે મિત્ર! એ અહીં આવે છે. એમાં પણ મિત્ર આવે છે. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ના તો આ બધા કેડાયતો. આહાહા...!

‘ટીકા :- જે મુક્તિસામ્રાજ્યનું મૂળ છે...’ અહીં છે ને ઓલું આવ્યું ને? ‘તસ્માદુચ્ચૈસ્ત્વમપિ ચ સખે મદ્વચઃસારમસ્મિન્ શ્રુત્વા શીઘ્રં કુરુ તવ મતિં ચિચ્વમત્કારમાત્રે’ આહાહા...! ‘જે મુક્તિસામ્રાજ્યનું મૂળ છે...’ મોક્ષરૂપી માર્ગ સામ્રાજ્ય... આહાહા...! ‘એવા આ નિરુપમ, સહજપરમાનંદવાળા ચિદ્રૂપ...’ નિરુપમ—ઉપમા વિનાના ભગવાન. જેને ઉપમા નથી એવું પરમાત્મતત્ત્વ અંદર પડ્યું છે. જે પરમાત્માઓ થયા એ બધા પરમાત્મ શક્તિ હતી એમાંથી થયા. અંદરમાં પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે. હતી એમાંથી આવી. આહાહા...! પરમાત્મપદ કાંઈ બહારથી આવતું નથી. પોતે પાંચે પદ સ્વરૂપે છે. ભગવાન આત્મા દેહથી ભિન્ન, રાગથી ભિન્ન, પાંચપદ સ્વરૂપે પ્રભુ છે. આહાહા...! છે એમાંથી આવીને બહાર આવે. આહાહા...! આવી વાતું.

અહીં એ કહે છે, ‘મુક્તિસામ્રાજ્યનું મૂળ...’ મુક્તિરૂપી રાજ મોટું. આહાહા...! સામ્રાજ્ય કીધું આ નહિ. એક ફેરે ‘વાંકાનેર’ ગયા હતા ને? ‘વાંકાનેર’ના દરબાર, એની રાણી હોંશિયાર છે ને? તે દિ’ આવી શક્યા નહોતા. ઘણા વર્ષ થયા. બહાર જંગલમાં ગયા હતા. એને ખબર પડી કે મહારાજ અમારા બંગલા પાસે જંગલ-દિશાએ આવે છે. અમારે દર્શન કરવા છે. હું આવી શકું એમ નથી. મોટું હતું કાંઈક. એમના માણસ સાથે કહેવરાવ્યું. મહારાજ અહીંયાં આવે છે તો અમારા બંગલે દર્શન દેવા આવે એવી અમારી ભાવના છે. અમે ગયા

પછી રાણીએ બંગલમાં છેક ઓલા સુધી કર્યું શું કહેવાય? રંગોળી. રંગોળી કરી હતી. દરબાર બહાર આવીને ઊભા હતા. અંદર આવીને બેઠા, દસ મિનિટ વાત કરી. કીધું આ રાગ નહિ. રાગ તો આત્માનું સામ્રાજ્ય આ તો અંતરના ગુણના ધણી એ સામ્રાજ્ય છે કીધું. આ સામ્રાજ્ય આવ્યું ને? કીધું આ રાજ નહિ, દરબાર! રાણી ડોંશિયાર હતા. બહુ કરોડ રૂપિયા ભેગા કરેલા. વેપાર-ધંધો એ કરતી. આ સામ્રાજ્ય નહિ, આ રાગ નહિ, કરોડોની ઊપજ હોય કે અબજોની ઊપજ હોય તો પણ એ રાજ નહિ. સામ્રાજ્ય તો અહીં છે. અનંતગુણનો ધણી પ્રભુ અંદર એ સામ્રાજ્ય અંદર મોટો બાદશાહ બિરાજે છે. એને ઓળખો અને એને માનો એ સામ્રાજ્ય છે. એ બિચારા હા પાડે બિચારા. શું કરે? અમારી પાસે ક્યાં કાંઈ લેવું-દેવું? દરબાર હોય કે ગરીબ માણસ હોય. બિચારા સાંભળતા. દસ મિનિટ બેઠા. સવારની વાત. વ્યાખ્યાન પહેલા. એક હજાર રૂપિયા મૂક્યા. દસ મિનિટ વાત સાંભળી. એક હજાર જ્ઞાન ખાતે મૂક્યા. આપણે નાખ્યું છે. નહિ? એણે એક ઠેકાણે નાખ્યું.

કીધું સામ્રાજ્ય આ નહિ. મોટું 'વાંકાનેર'નું રાજ છે અને એના અમે રાજા છીએ. 'જામનગર' હોં. 'વાંકાનેર' નહિ. 'જામનગર'ના 'દિગ્વિજય' અને રાણી. એ આ સામ્રાજ્ય નહિ, ભાઈ! આ તો નાશવાન વસ્તુ છે. આ સાથે આવે નહિ અને અહીં પણ તારી નથી. સામ્રાજ્ય તો અહીં અંદર છે, અનંતઆનંદ, અનંતજ્ઞાન એ સામ્રાજ્ય છે. સાંભળતા હતા, પ્રેમથી સાંભળતા હતા. એને ખબર કે મારે ક્યાં કાંઈ દરકાર છે? બાદશાહ હોય કે ગરીબ હોય. અહીંયાં ક્યાં ખરડો-બરડો કરાવવો છે તો માખણ ચોપડે. અહીં માખણ-બાખણ તો છે નહિ. બિચારાએ દસ મિનિટ સાંભળ્યું. હુકમ કર્યો કે જ્ઞાન ખાતે હજાર રૂપિયા આપો. આ સામ્રાજ્ય. આનો બાદશાહ થાય આત્મા... આહાહા..!

'જે મુક્તિસામ્રાજ્યનું મૂળ છે એવા આ નિરુપમ,...' આહાહા..! જેને કોઈ ઉપમા નથી. એની ઉપમા એને છે. આહાહા..! 'સહજપરમાનંદવાળા ચિદ્રૂપને...' સ્વાભાવિક પરમાનંદરૂપી ચિદ્રૂપ એટલે આત્મા. આ 'સહજપરમાનંદવાળા ચિદ્રૂપને (—ચૈતન્યના સ્વરૂપને) એકને ડાહ્યા પુરુષોએ...' આહાહા..! હે ડાહ્યા! દુનિયાના ડાહ્યા તો દુનિયામાં રખડવાના છે. દુનિયાના ડાહ્યા બધા કરોડોપતિ, અબજોપતિ થઈ જાય. વાતું કરવા બેસે આમ જાણે. ઓ..હો..! દેવના દીકરા ઉતર્યા જાણે. બધા સાંભળે તો આહા..! આ તો અબજોપતિ માણસ છે. એ બોલે તો જાણે... એ દુનિયાના ડાહ્યા! એ સંસારના ડાહ્યા સંસારમાં ઊંડા રખડવા જવાના. અહીં કાંઈ અમારી પાસે બીજું કાંઈ ન મળે. માખણ ન મળે. વસ્તુ આ છે. બેસે એને બેસાડો.

અહીં તો આચાર્ય પોતે મુનિરાજ એમ કહે છે. આહાહા..! 'એકને ડાહ્યા પુરુષોએ...' જોયું? છે ને? આહાહા..! 'પ્રેક્ષાવદ્ધિઃ' ન્યાંથી કાઢ્યું ને. 'એકને ડાહ્યાપુરુષોએ સમ્યક્ પ્રકારે ગ્રહવું યોગ્ય છે;...' આહાહા..! ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદ, પ્રભુ! બધા ભગવાન છે. દેહ વિનાનો, રાગ વિનાના આત્માઓ બધા પ્રભુ છે. એ ભગવાન પ્રભુને ભજ. આહાહા..! બીજું

બધું વ્યવહાર-ફયવહાર એકકોર મુકી દે કહે. આહાહા...! એ જ 'ડાહ્યા પુરુષોએ સમ્યક્ પ્રકારે...' સમ્યક્ પ્રકારે કેમ કહ્યું? કે જાણી લીધું, જાણવામાં આવ્યું એ નહિ. અંદરમાં એકાગ્ર કર એ ડાહ્યાપુરુષે જાણ્યું કહેવાય. શાસ્ત્રનું જાણપણું કરીને વાત ખ્યાલમાં આવી, એવી વાત તો અગિયારઅંગ ભણી ગયો છે. આહાહા...! અગિયાર અંગમાં એ વાત આવી હતી. એ તો અનંતવાર બની ગયો છે, બાપુ! પ્રભુ! તું અંદરમાં ગયો નથી. જ્યાં તું છો ત્યાં ગયો નથી. જ્યાં તું નથી ત્યાં તે રમતું માંડી છે. અનાદિની પર્યાયમાં પુણ્ય, પાપ અને દયા, દાન, વિકારભાવમાં રમતું માંડી છે. આહાહા...!

ઓલામાં આવે છે ને? ત્યાં આવ્યું હતું. ઓલા 'રાણપુર' નહિ? રાણા! રમતું મેલ. કટક આવ્યું કિનારે. 'રાણપુર' છે ને? ઓલીકોર મંદિરને કાંઠે ગામ છે. રાણા! રમતું મૂક. એ રમત કરતો હતો. બાજી ખેલતો હતો. એમાં એના ઉપર રાજાએ લશ્કર લઈને ચઢાઈ કરી. એમાં એક બારોટ આવ્યો. રાણા! રજપુત! આ રમતું મેલ, આ કટક આવ્યું કિનારે. ગામનું નામ 'કિનારો'. ગામનું નામ 'કિનારો'. 'રાણપુર'ની જોડે છે. નદીને કાંઠે. આ રમતું મૂક ડાહ્યા! એમ અહીં કહે છે હે ડાહ્યા! આહાહા...! એ તારી રાગની રમતું મૂક, પ્રભુ! આહાહા...! પાછો મિત્ર કહે છે હોં. આહાહા...!

'કુંદકુંદાચાર્યે' તો ભાવપાહુડમાં દ્રવ્યલિંગીઓને પણ હે મહાજસ! હે મહામુનિ! તું આ દ્રવ્યલિંગીમાં પડ્યો એ પણ ભાવમાં રખડી મરીશ. આહાહા...! બોલે મહાજસ. મહાજસ બહાર આવ્યો. આટલું દિગંબર નગ્નપણું, અઠ્યાવીશ મૂળગુણ લીધા, અઠ્યાવીશ મૂળગુણ ચોખ્ખા હોં. એના માટે કરેલો આહાર-પાણી પ્રાણ જાય તો પણ ન લે. એનું નામ દ્રવ્યલિંગ કહેવાય. એને માટે કરેલો આહાર-પાણી-ચોખ્ખા કે એક બિંદુ ન લે. આહાહા...! એ કહે છે, હે મહાજસ! તે એટલા દ્રવ્યલિંગ ધાર્યા, પ્રભુ! તે દ્રવ્યલિંગ પછી જન્મ-મરણ કર્યા વિના આ જમીન ખાલી નથી રાખી. આહાહા...!

દ્રવ્યલિંગપણું, જૈનના દિગંબર સાધુ, નગ્ન, અઠ્યાવીશમૂળગુણ એ તો તે અનંતવાર લીધા છે, બાપા! એ કોઈ વસ્તુ નથી. આહાહા...! અંદર આત્મા આનંદમૂર્તિ નિરુપાધિસ્વરૂપ, એનો અનુભવ, સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાન અનુભવ તે માર્ગ છે. આહાહા...! એને તો બહુ ઘણા દોહા કર્યા. એ જોતો હતો. આ મિત્ર છે ને? ત્યાં કેટલા શબ્દો વાપર્યા છે? એ થોડા પાના બાકી રહી ગયા. ત્યાં એને હે મિત્ર! એમ પણ કહ્યું છે. સાધુને 'કુંદકુંદાચાર્યે' હે મિત્ર! આ દ્રવ્યલિંગે તને કાંઈ ન વળે. આહાહા...! એ રાગના કલેશમાં દુઃખી થઈશ. અંદર જિનભાવના ભાવ. એવો 'ભાવપાહુડ'માં પાઠ છે. જિનભાવનાનો અર્થ, વીતરાગી ભાવના ભાવ. રાગની ભાવના, દ્રવ્યલિંગની ભાવના તો રાગની છે. પંચમહાવ્રત અને પાંચ સમિતિ અને ગુપ્તિ, અઠ્યાવીશ મૂળગુણ વ્યવહાર એ તો બધા રાગની ભાવના છે. એ નહિ. જિનભાવના ભાવ. એમ ભાવપાહુડમાં છે. 'અષ્ટપાહુડ'માં છે. આહાહા...!

પ્રભુ! વીતરાગસ્વરૂપ છે. એ વીતરાગસ્વરૂપની વીતરાગભાવના ભાવ. એનાથી વીતરાગતા પ્રગટ થાય. આ ત્રણેય વીતરાગતા. કોણ ત્રણેય? એક તો વસ્તુ પોતે નિરુપાધિ વીતરાગસ્વરૂપ, એની ભાવના વીતરાગભાવે ભવાય. રાગે નહિ. એના ફળમાં વીતરાગ પણ એ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય, એ વીતરાગ પ્રગટ થાય. આહાહા...! આવું છે. નવા માણસને આકરું લાગે. કોઈ દિ' સાંભળ્યું ન હોય. એને એમ કે આ શું હશે? આ નવું કાઢ્યું હશે? આ ક્યાં નવું પુસ્તક છે? આ તો હજારો વર્ષ પહેલાનું છે. બે હજાર વર્ષ પહેલાનું 'કુંદકુંદાર્ય' કરેલું છે. 'સોનગઢ'નું નથી. કોઈ એમ કહે કે 'સોનગઢ'વાળા આવું લખે. આ કોનું છે? આ તો 'કુંદકુંદાર્ય'નું છે. પછી 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવે' ટીકા કરી છે. એ મુનિરાજ છે, સાચા ભાવલિંગી છે. અલ્પકાળમાં મુક્તિ પામવાના છે. અત્યારે વૈમાનિકમાં છે. આ 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ', 'કુંદકુંદાર્યદેવ', 'અમૃતચંદ્રાર્યદેવ' બધા વૈમાનિકમાં છે. પુરુષ દેવપણે. ત્યાંથી નીકળીને મોક્ષ જવાના છે. આહાહા...!

દિગંબર સંતોની બલિહારી છે, બાપા! એની દશા, એની વાત, એની કથનશૈલી દુનિયામાં શોધી મળે નહિ. બીજાને દુઃખ લાગે એ વાત નથી પ્રભુ હોં. એમ કહે અમારું ત્યારે ખોટું? એમ રહેવા દે, પ્રભુ! આ સાચું છે એ સમજી લે. આહાહા...! અને તે પણ પ્રભુ! તું ભગવાન થવાનો છે ને? તને ભગવાન થવાની વાત કરીએ છીએ ને, પ્રભુ! આહાહા...! તું ભગવાન સ્વરૂપ છો ને, પ્રભુ! તારું સ્વરૂપ જ વીતરાગ ભગવાન પરમેશ્વરસ્વરૂપ છે. 'સમયસાર'ની ઉટમી ગાથામાં નથી આવતું? પોતાના પરમેશ્વરને ભૂલી ગયો. 'સમયસાર'ની ઉટમી ગાથા. પોતાના પરમેશ્વરને ભૂલી ગયો અને પરપરમેશ્વરની માંડી. ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન... ભગવાન... લાખવાર, કરોડવાર ભગવાન-ભગવાન કરને. એ તો બધો રાગ છે. આહાહા...! એ જૈનધર્મ નથી. ગજબ વાત છે. 'છોટાભાઈ'! આવું કહેવું હતું સભામાં. આહાહા...! ભાઈ ક્યાંના છે? મોટાભાઈ બેઠા એ.

મુમુક્ષુ :- કોલકર 'રતિભાઈ'ના ભાઈ છે.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- એમ. હા. 'રતિભાઈ'ના ભાઈ? પ્રેમ છે. પ્રેમથી સાંભળે છે. સાંભળે છે પ્રેમથી. માર્ગ આવો છે, બાપા! માર્ગ એવી ચીજ છે. સાંભળે છે પ્રેમથી. માર્ગ આવો છે, ભગવાન! આહાહા...! ઝીણી વાત બહુ, પ્રભુ! આહાહા...!

શું કહ્યું? એ મુક્તિસામ્રાજ્યનું મૂળ પ્રભુ આત્મા, 'એવા આ નિરુપમ, સહજપરમાનંદવાળા ચિદ્રૂપને (—ચૈતન્યના સ્વરૂપને) એકને ડાહ્યા પુરુષોએ સમ્યક્ પ્રકારે ગ્રહવું...' આહાહા...! અનુભવવું. 'સમ્યક્ પ્રકારે ગ્રહવું...' આહાહા...! એકલી વાતમાં ન રાખવું. એમ કહે છે. એકલા જાણપણાના ભાવની ધારણામાં ન રાખવું. એય...! આવો માર્ગ છે, પ્રભુ! આહાહા...! માર્ગ આવો ધન્યભાગ્યને બાપા! એ વાત કાને પડે છે એ ધન્યભાગ્ય છે. એવી આ વાત છે, બાપા! આહાહા...! કહે છે, સમ્યક્ પ્રકારે અનુભવવું. જેવું છે તેવી રીતે તેને અનુભવવું.

એ તો અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ છે, રાગથી રહિત છે, વીતરાગમૂર્તિ છે, ચૈતન્યનું દળ છે, આનંદનો સાગર છે, શક્તિનો સમૂહ છે, એ અનંતાગુણનું ગોદામ છે. આહાહા...! એવા એકને જ. આવ્યું? એકને કહ્યું ને?

‘એકને ડાહ્યા પુરુષોએ સમ્યક્ પ્રકારે ગ્રહવું યોગ્ય છે; તેથી, હે મિત્ર!’ આહાહા...! એ મુનિરાજ મિત્ર તરીકે બોલાવે છે. આત્મા તરીકે છે ભગવાન આત્મા છે ને? અંદર આત્મા છે ને? આત્મા મિત્ર છે. બહારની ઉપાધિ ભલે હોય, એની સાથે સંબંધ નથી. અંદર આત્મા જે છે એ મિત્ર છે, સાધર્મી છે. દ્રવ્ય તરીકે જીવને બધા જીવો સાધર્મી છે. આહાહા...! ભગવાન સ્વરૂપ તમે છોને, પ્રભુ! અને હું પણ ભગવાન થવાને માટે અને તમે પણ ભગવાન થાવ. આહાહા...! શાસ્ત્રમાં એવી ભાવના છે. આહાહા...! આવી વાતું છે.

‘હે મિત્ર!’ આહાહા...! લે ઠીક. એ આત્માને મિત્ર તરીકે બધાને કહે છે. અંદર આત્મા ભગવાન છે ને. ઉપરનો વ્યામોહ. ઉપરની એ શરીરની રૂપાળી ત્વચા અને ચામડીને દેખીને વ્યામોહ થઈ જાય એ છોડી દે, પ્રભુ! આહાહા...! બહારના રાગના પ્રેમમાં શુભભાવના પ્રેમમાં જોડાઈ ગયો, પ્રભુ! છોડી દે. આહાહા...! ‘હે મિત્ર!’ આહાહા...! ગજબ વાત કરી છે. ‘કુંદકુંદાર્ય’ પણ કહે, હે મહાજસ! હે મુનિવર! આહાહા...! તે અનંતવાર દ્રવ્યલિંગ ધારણ કર્યાં, તારી માતા રોઈ રોઈને આંસુના દરિયા ભર્યાં. એટલીવાર તે દ્રવ્યલિંગ ધારણ કર્યાં. અનંતવાર દિગંબર જૈનમુનિ થયો. પણ આતમજ્ઞાન વિના એકડા વિનાના મીંડા થયા. આહાહા...! આવી વાતું છે. અસ્તિ તરીકે તો વસ્તુ આમ છે.

‘હે મિત્ર! તું પણ મારા ઉપદેશના સારને સાંભળીને,...’ આહાહા...! શું મીઠી-મધુરી ભાષા છે! ‘હે મિત્ર!’ સાધુ મિત્ર બોલે છે. આહાહા...! હે મિત્ર! હે પ્રભુ! આહાહા...! ‘તું પણ મારા ઉપદેશના સારને સાંભળીને,...’ આહાહા...! ‘તુરત જ ઉગ્રપણે...’ આહાહા...! વાયદા કરીશ નહિ, પ્રભુ! હમણા નહિ પછી કરીશું... પછી કરીશું... પછી કરીશું... છોકરાને ઠેકાણે પાડીએ, છોકરીને ઠેકાણે પાડીએ. મોટા વેપાર-ધંધા હોય તો સંકેલતા વાર લાગે. એ રહેવા દે, બાપા! આહાહા...! ઉગ્રપણે-એકદમ-શીઘ્ર. છે?

‘તુરત જ ઉગ્રપણે આ ચૈતન્યચમત્કાર પ્રત્યે તારું વલણ કર.’ આહાહા...! બાહ્યના સંયોગો અને રાગથી માંડીને બધી ચીજો, તેનું લક્ષ છોડી દે અને આના ઉપર વલણ કર. તારા વલણ બધે બહારમાં પ્રભુ છે. વ્યવહારમાં, રાગમાં, નિમિત્તના સંયોગોમાં એ તું ત્યાં ઝૂકી ગયો છો. આહા...! જે તારામાં નથી, તને લાભદાયક નથી. એમાં તું ઝૂકી ગયો છો. હવે આમ વલણ કર, પ્રભુ! આહાહા...! આવી વાત છે. મુનિરાજ મિત્ર તરીકે કહે છે. આહાહા...! એ ‘કુંદકુંદાર્ય’ના કેડાયત બધા ... ટીકા ‘અમૃતચંદ્રાર્ય’ને અનુસરીને કરી કેટલીક ‘કુંદકુંદાર્ય’ને અનુસરીને લીધી. આહાહા...! મુનિઓ ‘કુંદકુંદાર્ય’ના અનુયાયીઓ હતા. આહાહા...!

ઉગ્રપુરુષાર્થ વડે 'આ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર...' એ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર વસ્તુ છે. એમાં પુણ્ય અને પાપ, દયા અને દાન, વ્રત અને ભક્તિ એવા વિકલ્પ, રાગ, વિકાર એમાં છે નહિ. એ તો વીતરાગની મૂર્તિ છે, પ્રભુ! વીતરાગમૂર્તિ ન હોય તો વીતરાગમૂર્તિપણું આવશે ક્યાંથી? આહાહા...! અને તારી સત્તા છે, તું હોવાવાળો તત્ત્વ છે. હોવાવાળાતત્ત્વમાં સ્વભાવ છે કે નહિ? અને સ્વભાવ છે તો એની હદ છે કે નહિ? બેહદસ્વભાવ તારો છે, પ્રભુ! એવા બેહદસ્વભાવ તરફ વલણ કર. આહાહા...! આ પરિમિત ને હદવાળી ચીજ રાગાદિનો તે ઝૂકાવ કર્યો એમાં શું ફળ્યું તને? સંસાર ફળ્યો. આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા નિરુપમ. છે? 'ઉપદેશના સારને સાંભળીને, તુરત જ...' તુરત જ. વાયદો નહિ. જેની રુચિ હોય તેની રુચિ અનુયાયી વીર્ય. રુચિ અનુયાયી વીર્ય. જ્યાં રુચિ હોય એને સ્થાને પુરુષાર્થ થયા વિના રહે નહિ. આહાહા...! આવું છે. ઉપદેશ કઈ જાતનો? ઓલું તો એવું સમજાય કે 'રામચંદ્રજી' આમ હતા. દાન દેતા ત્યાં એક ગીધ પક્ષી ઊભું હતું, અને ગીધ પક્ષી જોતા હતા ત્યાં જાતિસ્મરણ થઈ ગયું અને ગીધ પક્ષી ત્યાં 'સીતાજી' પાસે આવ્યું. 'સીતાજી' ત્યાંથી ભાગ્યા. ... થઈ ગયું. અને એકદમ જાતિસ્મરણ થયું. હવે એવી વાત. હવે કેમ થયું. બાપુ! એને ગીધ પક્ષીને સમક્રિત ગ્રહણ કરાવ્યું હતું. આહાહા...! 'રામચંદ્રજી'એ સાથે રાખ્યું હતું. આહાહા...!

અહીં કહે છે, હે મિત્ર! આ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર પ્રત્યે. ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર કેમ કહ્યું? એ ચમત્કાર છે. રાગમાં આવ્યા વિના રાગનું જ્ઞાન પોતામાં પોતા વડે કરે એવું ચૈતન્યચમત્કાર છે. એ સવારે આવી ગયું. દેખતાને દેખે છે, દેખતા વડે દેખે છે. આહાહા...! પર વડે નહિ. આહાહા...! એ ચેતનાસ્વભાવ અને દર્શનસ્વભાવમાં આવી ગયું. ચેતન આવી ગયું, દર્શનમાં આવી ગયું. દેખતા વડે દેખે છે. દેખતાને દેખે છે. પરને નહિ. આહાહા...! આવી આકરી વાત છે. ઘણો વખત સાંભળે, પરિચય કરે તો હળવે, હળવે બેસે એવી વાત છે. આ કેવળદોમ વાત છે. ફેરફારવાત છે ને? એથી 'ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર...' એ ચમત્કાર છે ચૈતન્યતો, એ પોતે પોતાથી દેખે અને જાણે છે. પોતાને જાણે છે, પરને નહિ. આહાહા...! એવો એ ચૈતન્યચમત્કારવસ્તુ છે. પોતામાં રહીને પરમાં અડચા વિના પરસંબંધીનું જ્ઞાન, પોતા વડે, પોતાથી, પોતામાં કરે છે. આહાહા...! એવી એ ચમત્કારી ચીજ છે. ચૈતન્ય એવો ચમત્કારી પ્રભુ છે. આહાહા...!

એના 'પ્રત્યે તારું વલણ કર.' છે ને? 'શ્રુત્વા શીઘ્રં કુરુ તવ મતિ' મતિનો અર્થ કર્યો ને? તારી મતિ ત્યાં લે. આહાહા...! જે મતિ આમ છે એ મતિને આમ વાળ. આહાહા...! જ્યાં ભગવાન આખો નિરુપદ્રવ પડ્યો છે. જેની વાતું કરતા પણ પૂરું ન પડે, એવી જે ચીજ છે, એના ઉપર વલણ કરને, પ્રભુ! આહાહા...! ત્યાં બધું તને મળશે. જ્ઞાન મળશે, આનંદ મળશે, શાંતિ મળશે. નિરોગતા, સ્વચ્છતા ત્યાં મળશે. રાગ વિનાની નિરોગતા ત્યાં

મળશે. આહાહા..! એવા પ્રત્યે તારું વલણ કર. મતિને ત્યાં વાળ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ગુલાંટ મારવું જબરું કામ છે.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- હા. એ આકરું કામ છે. વાત સાચી. બીજું બધું ઠીક પણ પર્યાયને વાળવી એ કાંઈ ઓછી વાત નથી. એ જ અનંત પુરુષાર્થ છે, એ જ વસ્તુ કરવાની છે. બીજું બધું અનંતવાર કર્યું છે. આહાહા..! જે મતિ પરતરફ વળેલી છે, એને ત્યાં રાખ. પછીની મતિને અંદરમાં વાળ. આહાહા..! એ જ્યાં ચૈતન્ય ચમત્કાર પ્રભુ બિરાજે છે, ભગવત્ સ્વરૂપ બિરાજે છે ત્યાં મતિને વાળને. આવા સાધારણ રાગને, રાગના ફળ આ બહારની ધૂળ, પૈસા, મકાન, એમાં અટકીને પડ્યો, બાપુ! પ્રભુ! તું શું કરે છો? અને ત્યાંથી ક્યાં જઈશ? એવી સ્થિતિમાં રહ્યો જઈશ ક્યાં? તું તો અનંતકાળ રહીશ. અનંતકાળ રહીશ જઈશ ક્યાં? આહાહા..! રહેવાનો તો અનંતકાળ છે, અનાદિ છે. તો પ્રભુ! આગળ ક્યાં જઈશ? સ્વતરફ વલણ ન કરીશ તો પછી જઈશ ક્યાં? પ્રભુ! આહાહા..! આવી વાત છે. 'પ્રત્યે તારું વલણ કર.'

મુમુક્ષુ :- જ્યાં સુધી અંદર વળે નહિ ત્યાં સુધી વારંવાર અભ્યાસ કરવો?

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- અભ્યાસ અંદર વળવાનો પ્રયત્ન કરવો. અંતર બીજું બધું એકકોર રાખવું. બીજું ઓછું આવડે, ન આવડે, કહેતા ન આવડે, એનું કાંઈ નહિ. એ સવારમાં નહોતું આવ્યું? મેં મારા માટે શીખું છું, મારા માટે દેખું છું, પરને માટે કાંઈ છે નહિ. આહાહા..! આવો વિષય છે. ૯૮મી ગાથા થઈ.

ગાથા-૯૯

મમત્તિં પરિવજ્જામિ ણિમ્મમત્તિમુવટ્ઠિદો ।

આલંબણં ચ મે આદા અવસેસં ચ વોસરે ॥૧૧॥

મમત્ત્વં પરિવર્જયામિ નિર્મમત્ત્વમુપસ્થિતઃ ।

આલમ્બનં ચ મે આત્મા અવશેષં ચ વિસૃજામિ ॥૧૧॥

અત્ર સકલવિભાવસંન્યાસવિધિઃ પ્રોક્તઃ ।

કમનીયકામિનીકાંચનપ્રભૃતિસમસ્તપરદ્રવ્યગુણપર્યાયેષુ મમકારં સંત્યજામિ ।
પરમોપેક્ષાલક્ષણલક્ષિતે નિર્મમકારાત્મનિ આત્મનિ સ્થિત્વા હ્યાત્મનમવલમ્બ્ય ચ
સંસૃતિપુરંધ્રિકાસંભોગસંભવસુખદુઃખાદ્યનેકવિભાવપરિણતિં પરિહરામિ ।

તથા ચોક્તં શ્રીમદમૃતચંદ્રસૂરિભિઃ-

(શિખરિणी)

‘निषिद्धे सर्वस्मिन् सुकृतदुरिते कर्मणि किल
 प्रवृत्ते नैष्कर्म्यं न खलु मुनयः संत्यशरणाः ।
 तदा ज्ञाने ज्ञानं प्रतिचरितमेषां हि शरणे
 स्वयं विदंत्येते परममृतं तत्र निरताः

પરિવર્જ્યું છું હું મમત્વ, નિર્મમ ભાવમાં સ્થિત હું રહું;
 અવલંબું છું મુજ આત્મને અવશેષ સર્વ હું પરિહરું. ૯૮.

અન્વયાર્થ :- [મમત્વાં] હું મમત્વને [પરિવર્જયામિ] પરિવર્જ્યું છું અને [નિર્મમત્વમ્] નિર્મમત્વમાં [ઉપસ્થિતિઃ] સ્થિત રહું છું; [આત્મા] આત્મા [મે] મારું [આલમ્બનં ચ] આલંબન છે [અવશેષ ચ] અને બાકીનું [વિસૃજામિ] હું તજું છું.

ટીકા :- અહીં સકળ વિભાવના સંન્યાસની (-ત્યાગની) વિધિ કહી છે.

સુંદર કામિની, ^૧કાંચન વગેરે સમસ્ત પરદ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયો પ્રત્યે મમકારને હું તજું છું. પરમોપેક્ષાલક્ષણથી લક્ષિત ^૨નિર્મમકારાત્મક આત્મામાં સ્થિત રહીને અને આત્માને અવલંબીને, ^૩સંસૃતિરૂપી સ્ત્રીના સંભોગથી ઉત્પન્ન સુખદુઃખાદિ અનેક વિભાવરૂપ પરિણતિને હું પરિહરું છું.

એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૧૦૪માં શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

‘[શ્લોકાર્થ :-] શુભ આચરણરૂપ કર્મ અને અશુભ આચરણરૂપ કર્મ એવા સમસ્ત કર્મનો નિષેધ કરવામાં આવતાં અને એ રીતે નિષ્કર્મ અવસ્થા પ્રવર્તતાં, મુનિઓ કાંઈ અશરણ નથી; (કારણ કે) જ્યારે નિષ્કર્મ અવસ્થા (નિવૃત્તિ-અવસ્થા) પ્રવર્તે છે ત્યારે જ્ઞાનમાં આચરણ કરતું રમણ કરતું પરિણમતું જ્ઞાન જ તે મુનિઓને શરણ છે; તેઓ તે જ્ઞાનમાં લીન થયા થકા પરમ અમૃતને પોતે અનુભવે છે - આસ્વાદે છે.’

ગાથા-૯૯ ઉપર પ્રવચન

ममत्तिं परिवज्जामि णिममत्तिमुवह्विदो ।
 आलंबणं च मे आदा अवसेसं च वोसरे ॥९९॥

૧ કાંચન = સુવર્ણ; ધન.

૨ નિર્મમકારાત્મક = નિર્મમત્વમય; નિર્મમત્વસ્વરૂપ. (નિર્મમત્વનું લક્ષણ પરમ ઉપેક્ષા છે.)

૩ સંસૃતિ = સંસાર.

આ ગાથા ..

પરિવર્જી છું હું મમત્વ, નિર્મમ ભાવમાં સ્થિત હું રહું;
અવલંબું છું મુજ આત્મને અવશેષ સર્વ હુ પરિહરું. ૯૯.

‘ટીકા :- અહીં સકળ વિભાવના સંન્યાસની (–ત્યાગની) વિધિ કહી છે.’ આ ગાથામાં. ૯૯-ગાથા. ‘સકળ વિભાવ...’ કોઈપણ વિકારનો વિકલ્પ. ચાહે તો તીર્થંકરગોત્ર બાંધવાનો વિકલ્પ. આહાહા...! ‘સકળ વિભાવના સંન્યાસની (–ત્યાગની) વિધિ કહી છે.’ કારણ કે જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બાંધે, એ ભાવનો નાશ કરશે તો વીતરાગ થાશે. અને વીતરાગ થાશે ત્યારે ઓલી પ્રકૃતિ જે બંધાણી છે તીર્થંકરની ત્યારે ઉદય આવશે. કેવળ થાશે ત્યારે ઉદય આવશે. હવે એ પ્રકૃતિને ભાવે તને કર્યું શું? આહાહા...! શું કહ્યું એ? કે જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ રાગ છે. રાગથી પ્રકૃતિ બંધાણી, હવે જ્યારે રાગનો નાશ કરીશ ત્યારે તને કેવળ થશે. અને ત્યારે તારી ઓલી પ્રકૃતિ બંધાયેલી છે ત્યારે ઉદય આવશે. આહાહા...! તને એ શુભભાવે શું કર્યું અને પ્રકૃતિ બંધાણી એણે શું કર્યું? આહાહા...! આ વાત સમજાય છે?

જે ભાવે બંધ પડ્યો, એ ભાવે કાંઈ અબંધપર્યાય નહિ પ્રગટે. એ ભાવનો નાશ કરશે ત્યારે અબંધ પર્યાય પ્રગટશે. અને પછી જે પ્રકૃતિનો બંધ પડ્યો છે, ત્યારે ઉદય આવશે. હવે કેવળજ્ઞાન થયું ત્યારે જે ભાવે બંધાણું એ ભાવનો નાશ કર્યો, ત્યારે એ પ્રકૃતિનો ઉદય આવ્યો. એણે શું કર્યું? તેરમે ગુણસ્થાને તીર્થંકરગોત્ર પ્રકૃતિનો ઉદય આવે. બંધાય ચોથે, પાંચમે, છઠ્ઠે, સાતમે ગુણસ્થાને. આહાહા...! બહુ ઝીણું, બાપુ! આહાહા...! ‘અહીં સકળ વિભાવના સંન્યાસની (–ત્યાગની) વિધિ કહી છે.’ વિશેષ અંદર કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)